

А. І. Павко

**ПОВЧАЛЬНИЙ ДОСВІД ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ:
ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ І ОРГАНІЗАЦІЇ У ГРОМАДСЬКОМУ
ЖИТТІ УКРАЇНИ МОДЕРНОЇ ДОБИ**

К., “Плеяди”, 2002. — 552 с.

З самого початку становлення сучасної України як незалежної держави питання її політичного розвитку на зламі XIX та XX століть стали активно привертати увагу дослідників — не лише зарубіжних, як це, з ряду об’єктивних обставин, здебільшого було в попередні роки, але тепер уже в першу чергу вітчизняних. У ході досліджень вище зазначених питань ставало дедалі очевиднішим, що якомога ретельніший аналіз перебігу, суті й логіки політичних подій кінця XIX та першої чверті XX століть дає певний ключ до розуміння змісту й детермінованості не лише означених винятково складних і драматичних за динамікою розвитку і переплетінням різноманітних соціальних і політичних сил років, але й усієї наступної історії та сьогодення України.

На сьогодні історіографія політичного розвитку України в кінці позаминулого та на початку минулого століть налічує десятки й десятки різних за видами, обсягом, тематичною спрямованістю й дослідницькими завданнями наукових праць і, очевидно, вже заслуговує на спеціальний аналіз. Однак це зовсім не означає, що дана проблематика скільки-небудь вичерпана в науковому плані. Досить переконливим доказом на підтвердження такого висновку може служити, зокрема, монографія А. І. Павка, що вийшла нещодавно у видавництві “Плеяди”.

У монографії, що рецензується, висвітлюються проблеми становлення та діяльності політичних партій та організацій в Україні в кінці XIX — на початку XX ст. Монографія є результатом багаторічної цілеспрямованої праці автора, який, залучивши до наукового обігу нові архівні джерела і маловідомі історичні документи, проаналізував загальні закономірності та особливості формування партійно-політичних систем у Східній Галичині та підросійській Україні.

Вибір автором хронологічних рамок дослідження видається досить вдалим і обґрунтованим, оскільки саме на рубежі XIX—XX ст. було вироблено програмні засади, створено організаційну мережу, визначено стратегію і тактику українських та російських партійно-політичних угруповань, які згодом зійдуться в політичному герці періоду Української національної революції 1917—1920 рр.

Продуманою, ґрунтовною і виваженою є й структура монографії. Зокрема, заслуговує на увагу виокремлення автором в окремий розділ питання про новітні теоретико-методологічні засади дослідження діяльності політичних партій та організацій в Україні на зламі XIX—XX століть. А. І. Павко подає кілька варіантів класифікації політичних партій: а) за соціальною базою; б) за ідеологічним критерієм; в) за ставленням до ідеалу майбутнього суспільства; г) за ставленням до існуючого державного ладу та відповідного політичного режиму. Це є свідченням використання новаторських підходів до всебічного аналізу та вивчення проблеми формування політичних партій та організацій України модерної доби.

На відміну від істориків, які в різні історіографічні періоди вивчали окремі аспекти проблеми, А. І. Павко розглядає діяльність політичних партій і організацій у Східній Галичині та Наддніпрянщині комплексно, що позитивно вирізняє його дослідження.

Автор рецензованої монографії вперше в науковій літературі здійснив системний аналіз основних історіографічних етапів вивчення політичних партій та організацій України, визначив новітні теоретико-методологічні засади дослідження проблеми, розробив питання типології й класифікації національних та інонаціональних партійних угруповань. Відомо, що в історичній літературі практично відсутні конкретні підрахунки загальної кількості політичних партій та організацій, які діяли у Наддніпрянщині в розглянутий період. Тим більшої цінності набувають статистичні дані, які наводить А. І. Павко: понад 20 українських політичних партій та організацій і понад 30 російських партійно-політичних угруповань. На відміну від своїх попередників, які займалися дослідженням даної проблематики, автор проводить чітку межу між партійними структурами, що діяли в підросійській Україні, і громадсько-політичними організаціями, такими, як братства, політичні групи, товариства, спілки тощо. Надає він і статистичні дані, що проливають світло на кількість партійно-політичних структур у досліджуваній період у Наддніпрянщині.

На основі нових концептуальних підходів у монографії розкриваються програмні засади, еволюція, діяльність українських політичних партій, висвітлюється їх стратегія і тактика у визвольному русі початку ХХ ст.

У монографічному дослідженні ґрунтовно висвітлено основні тенденції становлення партійно-політичних систем у Східній Галичині та в Наддніпрянщині, здійснено їх порівняльний аналіз. Під кутом новітньої методології показано взаємовплив українських та російських партійно-політичних структур, їхніх ідеологічних доктрин на стан і розвиток партійного життя в підросійській Україні.

Автором запропоновано наукові варіанти розв'язання таких дискусійних питань політичної історії України кінця ХІХ — початку ХХ ст., як час заснування українських та російських партійно-політичних угруповань, їх типологія.

Монографія читається з великим інтересом, чому сприяє стислий і вдумливий виклад тексту та його супровід у вигляді різноманітних пізнавальних форм сприйняття матеріалу, таких як таблиці, діаграми, схеми тощо.

Виграшним моментом дослідження є й те, що автор велику увагу приділяє історичним портретам, що дає змогу персоніфікувати історію, оживити її і на цій основі дійти розуміння глибинних процесів, що відбувалися століття тому. Важливо й те, що автор проводить паралель між процесами, які супроводжували формування партійно-політичних систем в Україні в минулому, з сучасними проблемами становлення вітчизняної багатопартійної системи.

Виваженими й обґрунтованими видаються висновки автора. Заслужують на увагу, зокрема, положення, в яких йдеться про дуалізм національного партійного життя наддніпрянських і галицьких українців, загальні риси та особливості виникнення й функціонування партійних систем, про уроки минулого тощо.

Разом з тим монографія не позбавлена, на наш погляд, і деяких недоліків. Зокрема, в ній зустрічаються окремі неточності, певна непропорційність у висвітленні окремих аспектів проблеми становлення політичних партій України на рубежі ХІХ—ХХ ст. Прикро, що, ставлячи перед істориками слушні завдання створення узагальнюючих, синтетичних праць з історії політичних партій та організацій України кінця ХІХ — початку ХХ ст., автор конкретно не вказав, що саме з його наукового доробку можна використати при підготовці такого роду праць.

І все ж, незважаючи на наявність згаданих та деяких інших огріхів, наукова монографія А. І. Павка є в цілому помітним внеском у вивчення проблеми історії політичних партій та організацій України модерної доби. Одним із найсуттєвіших здобутків праці стала переконлива аргументація всім її змістом сформульованого автором висновку про те, що вивчення історичного досвіду формування та функціонування партійно-політичних систем України кінця XIX — початку XX ст., виявлення їхніх загальних та особливих рис сприятиме утвердженню в суспільній свідомості переконання, що своєчасне вирішення політичних розбіжностей, подолання фатальних розколів між партійною елітою та народом, готовність до розумних тактичних компромісів, консолідація національно-демократичних сил у межах єдиного геополітичного простору України є важливим гарантом від повернення національних партійних угруповань на проторований у минулому їхніми попередниками шлях.

В цілому монографія справляє враження ґрунтовно виконаної праці. Вважаємо, що ознайомлення з нею буде корисним для студентів, учителів, викладачів вищих навчальних закладів, науковців, політиків, а також для широкого загалу читачів, які цікавляться актуальними проблемами вітчизняної історії.

М. С. ДОРОШКО (Київ),
В. П. КРИЖАНІВСЬКИЙ (Київ)

